

پول شویی و اثرات آن با تاکید بر اثر سیاسی

محمد روشن^۱ - علی اکبر نایب زاده^۲ - فرهاد اخترشناس^۳

چکیده

جرم پول شویی به سبب ماهیت سازمان یافته و فراملی بودن خود اثرات زیان بار اقتصادی، سیاسی و اجتماعی برای جامعه به جای می‌گذارد. تطهیر پول سبب می‌شود مجرمان به طور سازمان یافته در شبکه پولی و بانکی نفوذ پیدا کرده توان اقتصادی دولت‌ها را تحت کنترل و هدایت خود درآورند و به تدریج، با تضعیف بنیه اقتصادی دولت، که با انجام ندادن کارهای تولیدی و نپرداختن مالیات شکل می‌گیرد، امنیت کشور و اقتدار سیاسی-اقتصادی دولت و حاکمیت ملی را به خصوص در کشورهای در حال توسعه متزلزل نمایند. سوال اصلی این است که پول شویی چه اثرات منفی بر جامعه دارد؟ پول شویی آثار زیان بار اقتصادی سیاسی و اجتماعی در پی دارد. پول شویی برای اقتصاد و تجارت کشورها زیان آور است و آثار منفی زیادی به دنبال دارد. پول شویی به نظم اجتماعی - اقتصادی آسیب می‌رساند، زیرا این پدیده آثار منفی قابل توجهی بر رقابت آزاد و ثبات و سلامت نظام مالی خواهد داشت.

واژگان کلیدی: پول شویی، تطهیر پول، اثرات اقتصادی-سیاسی و اجتماعی، سازمان یافته،

فراملی

۱ استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی m_roshan@sbu.ac.ir

۲ استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تاکستان mm351100@gmail.com

۳ دانشجوی دکتری فقه و حقوق خصوصی دانشگاه خوارزمی fakhtarshenas@yahoo.com

مقدمه

به منظور درک فلسفه جرم‌انگاری جرم پول‌شویی، باید آثار آن شناخته شود، زیرا همین آثار موجب پیدایش فکر مبارزه بین‌المللی با این پدیده گردیده است. اما تامل در جرم تطهیر پول نشان می‌دهد که این نوع بزهکاری به دلیل ویژگی‌های خاصی که دارد (به ویژه سازمان‌یافته بودن) آثار زیان‌بارتری از بزهکاری عادی دارد. «پول و قدرت ناشی از این گونه جرایم سازمان‌یافته در جهت تضعیف نظام‌های اقتصادی و بعضاً حتی سیاسی یا قضایی کشورها به کار می‌رود. وقتی بودجه‌ی سالانه‌ی تعدادی از کشورهای فقیر و کوچک دنیا از درآمد سالانه‌ی برخی از سازمان‌های جهانی مواد مخدر بسیار کمتر است تردیدی باقی نمی‌ماند که این گونه سازمان‌ها می‌توانند نقش مهمی در تحمیل خواسته‌های خود بر سرنوشت آن کشورها و مأموران اداری یا مالیاتی و خریدن آنها با پول بادآورده داشته باشند» (میرمحمدصادقی، ۱۳۸۲: ۷۲).

در اثر پول‌شویی آثار بد فراوان برای جامعه و اقتصاد و کسانی که دارای کسب حلال و درآمدهای مشروع هستند شکل می‌گیرد. درحقیقت اقتصاد جامعه را به طرف فساد آلودگی سوق می‌دهد و مفاسد گوناگون اجتماعی و سیاسی را در پی خواهد داشت که از یک طرف به ضرر جامعه، کشور و صاحبان درآمد مشروع است و از طرف دیگر به نفع سازمان‌هایی است که این فعالیت‌های نامشروع و کثیف را انجام می‌دهند. بنابراین پول‌شویی آثار منفی فراوانی از نظر سیاسی، اجتماعی و اخلاقی دارد که جرم محسوب می‌شود و باید با آن برخورد شود. در این راستا ابتدا تعریف پول‌شویی و ویژگی‌های تطهیر پول سپس اثرات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی پول‌شویی بیان گردیده است.

تعریف

«پول‌شویی» معادل فارسی یک اصطلاح انگلیسی موسوم به «Money Laundering» می‌باشد.

ماده (۲) قانون مبارزه با پول‌شویی ایران، پول‌شویی را به شرح زیر تعریف کرده است:

الف- تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب- تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج- اخفا یا پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.»

ویژگی‌های جرم پول‌شویی

در این مبحث دو ویژگی مهم و محوری ماهیت سازمان‌یافته و ماهیت فراملی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱- ماهیت سازمان‌یافته

پول‌شویی یکی از اشکال نوین جرم سازمان‌یافته فراملی می‌باشد. پول‌شویی شریان خون جرم سازمان‌یافته می‌باشد و ارتباط تنگاتنگی با سایر جرائم سازمان‌یافته نظیر قاچاق مواد مخدر، جنایات اقتصادی، فساد اداری و نظایر اینها دارد. از این رو می‌توان گفت: جرم پول‌شویی از جمله مصادیق جرائم سازمان‌یافته می‌باشد و سازمان‌یافتگی، یکی از ویژگی‌های جرم پول‌شویی می‌باشد. (عباسی، ۱۳۸۵: ۸۷)

۲- ماهیت فراملی

از جمله جرایمی که ماهیت فراملی دارد، جرم تطهیر یا شست‌وشوی پول است. تطهیر پول به دو طریق جامه‌ی فراملی بر تن می‌پوشد: نخست، ادغام بازارهای مالی در یک مجموعه‌ی با ماهیت جهانی و دوم تلاش قاچاق‌چیان برای پرهیز از کشف عملیات مجرمانه به وسیله‌ی عملکردهای شدید قانونی از طریق انتقال اموال به کشورهایی که در آنها برخورد قانونی با تطهیر پول ضعیف‌تر باشد یا فاقد قانون و یا دارای قانونگذاری در سطح ابتدایی، در مبارزه با تطهیر پول است. این ویژگی، موانع محکم و پایداری را در امر مبارزه با تطهیر پول و کیفر مرتکبین و استرداد وجوه مربوط ایجاد می‌کند، زیرا عناصر متشکله آن از دولتی به دولت دیگر متفاوت می‌نماید (موسوی مقدم، ۱۳۸۱: ۳۳۱).

آثار پول شویی

بدیهی است که در تحقیق حاضر نمی‌توان آثار بزهکاری پول‌شویی را به تفصیل بررسی نمود. تنها تلاش خواهد شد در سه گفتار متفاوت، آثار جرم پول‌شویی از جنبه‌های سیاسی، اقتصادی و نیز اجتماعی-فرهنگی مورد اشاره قرار گیرد.

الف: آثار سیاسی

تطهیر پول سبب می‌شود مجرمان به طور سازمان‌یافته در شبکه پولی و بانکی نفوذ پیدا کرده توان اقتصادی دولت‌ها را تحت کنترل و هدایت خود درآورند و به تدریج، با تضعیف بنیه اقتصادی دولت، که با انجام ندادن کارهای تولیدی و نپرداختن مالیات شکل می‌گیرد، امنیت کشور و اقتدار سیاسی-اقتصادی دولت و حاکمیت ملی را به خصوص در کشورهای در حال توسعه متزلزل نمایند.

بزه‌کاری سازمان‌یافته که یکی از ویژگی‌های مهم و محوری پول‌شویی است در سطح ملی و بین‌المللی بر مقوله سیاست تاثیر می‌گذارد. گروه‌های جنایتکار فرا ملی سازمان‌یافته، هم در کشورهای واجد دموکراسی پیشرفته و هم در دموکراسی‌های در حال توسعه، سعی می‌کنند در میان مقام‌های عالی‌رتبه هم در کشور متبوع و محل پیدایش خود و هم در کشور محل فعالیت، با رشوه دادن و فساد مالی نفوذ کنند. اما این گروه‌ها اغلب زمانی موفق‌تر هستند که تلاش‌هایشان در قلمرو دولت-ملت‌هایی صورت می‌گیرد که در مرحله انتقالی هستند؛ زیرا در این کشورها به گونه‌ای که در یک کشور واجد دموکراسی مستحکم و با ثبات فرایند حقوقی تحت کنترل وجود ندارد. جنایات سازمان‌یافته فراملی مستقیماً به رژیم‌های دموکراتیک موجود و جوامع و رژیم‌های در حال انتقال به سیستم دموکراتیک صدمه می‌زند. جنایات سازمان‌یافته از طریق ارتشا و نفوذ در مامورین و جریان رسیدگی، حاکمیت قانون و مشروعیت حکومت دموکراتیک را زیر سؤال می‌برد. در جوامعی که در مرحله انتقالی به دموکراسی هستند، گروه‌های جنایتکارانه با توسل به عناصر خود که پست‌های کلیدی را در میان قانون‌گذاران اولیه که مسئول پیش‌نویسی و تدوین قوانین هستند، احراز می‌کنند، دولت در حال انتقال به دموکراسی را از بیخ ریشه‌کن می‌کنند. حضور و نفوذ آنها در میان ارکان حکومت و نهادهای حکومتی مشروع، استحکام و ثبات سیاسی حکومت را زائل می‌کند؛ زیرا اعضای گروه‌های جنایتکار فقط به تحصیل منافع جنایتکارانه و نامشروع خود می‌اندیشند و دغدغه منافع عموم را ندارند (سلیمی، ۱۳۸۲: ۵۹-۵۴). یکی از آثار تداوم فساد مالی، جرایم سازمان‌یافته و پول‌شویی، آشکار شدن ضعف دولت در مقابله با آن است. این قضیه موجب «تضعیف اعتقاد و اعتماد مردم به توانایی و اراده‌ی سیاسی دولت، قطع امید مردم به آینده، زیر سؤال رفتن مشروعیت، کاهش مقبولیت عمومی دولت و ناامیدی مردم از دولت» برای تلاش و توانایی آن جهت نیل به اهداف عالی‌رتبه کشور می‌شود. این امور، هم از محبوبیت دولت در نزد مردم می‌کاهد و آستانه تحمل مردم را کاهش می‌دهد و هم موجب افزایش اعترافات مردم در مقابل نامالایمات می‌گردد. از دیگر تبعات گسترش فساد در این خصوص، کاهش قلمرو حاکمیت قانون و در نهایت دولت است (همدمی خطبه‌سرا، ۱۳۸۳: ۲۰۳).

یکی دیگر از آثار سیاسی پول‌شویی به خطر انداختن اعتبار ملت‌هاست. در دنیای امروز ملت‌ها توانایی تحمل لکه‌دار شدن اعتبار و حیثیت‌شان، به واسطه دست داشتن مؤسسات مالی

کشورشان در پول‌شویی، را ندارند. اعتبار منفی که از این نوع فعالیت‌های خلافکارانه حاصل می‌شود سبب از بین بردن فرصت‌های قانون جهانی و رشد مناسب می‌شود در حالی که این امر موجب جلب و جذب سازمان‌های خلافکارانه بین‌المللی با اعتبار نامطلوب و دارای اهداف کوتاه مدت می‌شود که این خود می‌تواند باعث کاهش رشد و توسعه اقتصادی شود. علاوه بر این، هنگامی که اعتبار مالی کشوری صدمه می‌بیند، احیا آن خیلی مشکل است و منابع هنگفت دولتی را برای اصلاح و جبران مساله‌ای که با به کارگیری سیاست‌های مناسب ضدپول‌شویی می‌توانست کنترل شود می‌طلبد. همین‌طور پول‌شویی می‌تواند سلامت بازارهای مالی نظیر بانک‌ها را نیز به خطر بیندازد (محمودی، ۱۳۸۲: ۱۶).

ب: آثار اقتصادی

«پول‌شویی می‌تواند بر اقتصاد سالم اثر سو بگذارد. برای مثال، در میامی قاچاق‌چیان بزرگ مواد مخدر توانستند با پول گزافی که در اختیار داشتند سرمایه‌گذاری افراد عادی را در امر ساختمان و مسکن دچار خطر کنند. مشابه این قضیه در بانک بین‌المللی اعتبار و تجارت رخ داد. پول‌شویی برای اقتصاد و تجارت کشورها زیان‌آور است، از آن رو که بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی درگیر در این روند، به دلیل همکاری با مجرمان، به شدت پیش مردم اعتبار خود را از دست می‌دهند، تورم به شدت افزایش می‌یابد و حجم عظیمی از پول در گردش اقتصاد سالم خارج شده و به فعالیت‌های ناسالم اختصاص می‌یابد و چه بسا، با ورود پول کثیف و بی‌حساب به اقتصاد سالم راه رقابت سالم برای دارندگان سرمایه‌های پاک بسته شود» (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۲: ۷۴). پول‌شویی به عنوان یکی از جرایم اصلی مرتبط با بزهکاری سازمان‌یافته و به عنوان یک جرم مالی تاثیر منفی چشم‌گیری بر رشد و توسعه اقتصادی کشورها به جای می‌گذارد. و می‌تواند آثار اقتصادی زیادی را به دنبال داشته باشد. از جمله: ۱- تضعیف بخش خصوصی ۲- اخلال و بی‌ثباتی در اقتصاد ۳- تغییر جهت سرمایه‌گذاری‌ها و خروج سرمایه از کشور ۴- عدم امکان اعمال سیاست‌های پولی، مالی و بازرگانی ۵- منع رشد رقابت و ...

ج- آثار اجتماعی

آثار اجتماعی جنایات سازمان‌یافته و پول‌شویی که شامل آثار انسانی و فرهنگی می‌شود کمتر مورد توجه نویسندگان و دولت‌مردان قرار گرفته است. شاید مهمترین این آثار را بتوان در خشونت، قاچاق دارو، قمار، فحشا و گسترش بیماری ایدز که همگی تاثیر مستقیم و انکارناپذیر بر روی زندگی افراد و کیفیت آن دارند، ملاحظه کرد.

هزینه‌های اجتماعی و خطرات زیادی با پول‌شویی همراه است. پول‌شویی فرآیندی است که جرایم چشمگیری را به بار می‌آورد و این امر هزینه‌هایی بر دوش دولت می‌گذارد، که ناشی از نیاز به اجرای بهتر و بیشتر قانون و هزینه‌های تامین بهداشت و درمان (برای مثال به منظور معالجه معتادان) برای مقابله با نتایج جدی به بار آمده است. از دیگر اثرات اقتصادی- اجتماعی منفی این است که پول‌شویی قدرت اقتصادی را از بازار، دولت و مردم یک جامعه به مجرمان منتقل می‌کند. همچنین، پول‌شویی باعث کاهش درآمد مالیاتی دولت می‌شود و جمع‌آوری مالیات را برای دولت مشکل می‌سازد و این از دست دادن درآمد مالیاتی عموماً به معنای نرخ بالاتر برای مالیات‌دهندگان صادق است (محمودی، ۱۳۸۲: ۱۶۰). پول‌شویی ایجاد شکاف طبقاتی را به دنبال دارد، با توجه به اینکه یکی از پیش شرط‌های تحرک طبقاتی، یعنی انتقال از طبقه پایین اجتماعی به طبقه اجتماعی دارای موقعیت برتر، انجام هزینه‌های مالی است، پس اشخاص متخلف به دلیل برخورداری قابل توجه از منابع مالی و ارتباط با بخش‌های مختلف، برای انتقال نزدیکان خود به طبقات بالاتر، سرمایه‌گذاری بیشتری می‌نمایند و از افراد هم طبقه خود فاصله بیشتری پیدا می‌کنند (همدمی خطبه‌سرا، ۱۳۸۳: ۲۰۵).

نتیجه‌گیری

به لحاظ سوال طرح شده و نیز فرضیه ارائه شده، تبیین بسیط موضوع، مجالی فراتر ازین مقاله را طلب می‌نمود. در هر حال نگارنده این اثر امیدوار است که پژوهشگر پس از مطالعه این مقاله با عنایت به فرضیه‌ای که در چکیده این تحقیق ارائه شده به نتایج زیر دست یابد.

بدیهی است که تطهیر پول پدیده خطرناک در حال رشدی است که مهار آن مستلزم عزم و اراده جدی کشور جمهوری اسلامی ایران و جامعه بین‌المللی برای مقابله با این روند است. خواننده با مطالعه «آثار پول‌شویی» از آثار سوئی که این پدیده بر اقتصاد، امنیت، اجتماع، سیاست و جنبه‌های دیگر جامعه برجا می‌گذارد مطلع خواهد شد. پول‌شویی بر اقتصاد سالم اثر سو می‌گذارد و اعتبار ملت‌ها و دولت‌ها را به مخاطره می‌اندازد. با وجود خطرهای جدی و آثار مخرب پول‌شویی بر اقتصاد ملی و جهانی و با وجود اینکه کشور ایران به‌طور جدی در معرض آسیب‌های ناشی از فرآیند پول‌شویی قرار دارد و افزایش بی‌سابقه فاصله‌ی طبقاتی در یک دهه اخیر و بی‌ثباتی اقتصادی حاکم بر جامعه به روشنی بر این امر گواهی می‌دهد، انتظار می‌رود ایران با توجه به تصویب «قانون مبارزه با پول‌شویی» مقابله جدی با این پدیده نماید.

منابع

- سلیمی، صادق. (۱۳۸۲)، جنایات سازمان‌یافته فراملی. تهران: تهران صدا، چاپ اول.
- موسوی مقدم، محمد. (۱۳۸۱۳)، «تطهیر درآمدهای ناشی از جرم»، کرج: رضوانی، چاپ اول.
- همدمی خطبه‌سرا، ابوالفضل. (۱۳۸۳)، «فساد مالی (علل، زمینه‌ها و راهبردهای مبارزه با آن)»، تهران: نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.
- محمودی، وحید. (۱۳۸۲)، «پدیده پول‌شویی و راه‌های مبارزه با آن»، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی. تهران: نشر وفاق، چاپ دوم.
- میرمحمدصادقی، حسین. (۱۳۸۲)، «پول‌شویی و ارتباط آن با جرایم دیگر»، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی. تهران: نشر وفاق.
- عباسی، اصغر. (۱۳۸۵)، «بررسی مساعی بین‌المللی در زمینه مبارزه با پول‌شویی و رویکرد حقوق ایران در قبال آن»، رساله دوره دکتری، دانشگاه تهران.